

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สิ่งจำเป็นและมีความสำคัญยิ่งต่อมนุษย์อย่างหนึ่ง คือ การประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อแสวงหาความสำเร็จ ก่อให้เกิดความสุขแก่ตนเองและครอบครัว อาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพดั้งเดิมของคนไทย ในความหมายที่รู้จักกันโดยทั่วไปคือการทำไร่ทำนา การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ โดยอาชีพทำนาเป็นอาชีพเกษตรกรรมส่วนใหญ่ของประชากรในประเทศ มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศ ไม่ว่าจะเป็นกำลังสำคัญในการผลิตข้าวเพื่อบริโภคภายในประเทศหรือด้านการค้าเพื่อการส่งออกเป็นการนำเงินรายได้เข้าสู่ประเทศอีกทางหนึ่ง

ภาคใต้ของประเทศไทย มีเนื้อที่รวม 44,196,992 ไร่ หรือ 13.78 % ของประเทศ เป็นพื้นที่เกษตรกรรม 28,209,118 ไร่ (วุฒิชัย, 2547) มีพื้นที่ทำนาข้าวประมาณ 3 ล้านไร่ มีการทำนาข้าวในพื้นที่ที่เป็นที่ราบริมฝั่งทะเลและเป็นที่ราบระหว่างภูเขา ส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝนในการทำนา ซึ่งภาคใต้จะมีฝนชุกกว่าภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศไทย ดังนั้นการทำนาข้าวในพื้นที่ภาคใต้จึงล่าช้ากว่าในภูมิภาคอื่น การทำนาปีและนาปรังในภาคใต้มีความสำคัญอย่างมาก เพราะใช้บริโภคและจำหน่ายภายในภูมิภาค ในบางปีผลผลิตจากข้าวนาปีและนาปรังไม่เพียงพอต่อความต้องการจึงต้องสั่งซื้อข้าวจากภูมิภาคอื่นเข้ามา เนื่องจากพื้นที่สำหรับทำนาข้าวทั้งนาปีและนาปรังลดลงเรื่อยๆ เช่นเดียวกับปริมาณผลผลิตจากนาข้าวที่ได้ลดปริมาณลง ทั้งนี้เพราะมีการใช้พื้นที่เพื่อทำการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ โดยเฉพาะยางพาราและปาล์มน้ำมัน ซึ่งให้ผลตอบแทนที่ดีกว่า และยังได้รับการส่งเสริมให้ปลูกมากขึ้น นอกจากนี้ยังใช้เป็นพื้นที่ไม่ผลผลิตและพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง รวมถึงการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมที่เพิ่มขึ้น (อานันต์ และคณะ, ๒๕๖๒)

จังหวัดพัทลุงเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคใต้ ที่เป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญของภูมิภาค ในอดีตสามารถผลิตข้าวได้ปริมาณมากพอสำหรับการบริโภคและส่งออกไปหล่อเลี้ยงจังหวัดใกล้เคียงได้ในปริมาณมากและเพียงพอกับความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่นาข้าวไปเป็นพืชเศรษฐกิจอื่นๆ ทำให้ได้ผลผลิตลดน้อยลง จากข้อมูลของสำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง (2550) พบว่าในปี พ.ศ. 2545 จังหวัดพัทลุงมีพื้นที่ทำนาข้าวประมาณ 557,950 ไร่ และในปี พ.ศ. 2550 พื้นที่ทำนาข้าวลดลงเหลือ 395,395 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 29.13 ของพื้นที่นาข้าวในปี พ.ศ. 2545 ซึ่งพื้นที่นาข้าวส่วนใหญ่ได้ปรับสภาพพื้นที่โดยการยกทรงเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ยางพารา ปาล์มน้ำมัน และไม้ผลผสม โดยพบว่าพื้นที่นาได้เปลี่ยนเป็นพื้นที่ปลูกยางพารา 134,609.40 ไร่ หรือร้อยละ 24.13 ของพื้นที่นาข้าวทั้งหมด เปลี่ยนเป็นพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน พบเป็นบริเวณพื้นที่เล็กน้อยในพื้นที่นา โดยมีพื้นที่ประมาณ 1,087.90 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.19 ของพื้นที่นาข้าว และเปลี่ยนเป็นไม้ผลผสม ได้แก่ ไม้ผลผสมประเภทมะพร้าว ส้ม หนามมะละกอ และกล้วย ซึ่งปลูกผสมผสานกัน โดยมีพื้นที่ประมาณ 7,579.13 ไร่ หรือร้อยละ 1.36 ของพื้นที่นาข้าวในปี พ.ศ. 2545 นอกจากนี้ พื้นที่นาข้าวเดิมได้เปลี่ยนเป็นพื้นที่บ่อปลา บ่อกึ่ง โดยมีพื้นที่ 1,791.13 ไร่ หรือร้อยละ 0.33 ของพื้นที่นาข้าว ตลอดจนการขยายตัวของชุมชนและหมู่บ้านในพื้นที่นาข้าว เมื่อความต้องการใช้พื้นที่อยู่อาศัยมีมากขึ้น การถมที่บริเวณใกล้ๆ ชุมชนเพื่อก่อสร้างบ้านพักที่อยู่อาศัย หรือการถมที่เพื่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมในเขตพื้นที่อำเภอเมือง โดยเฉพาะอำเภอป่าพะยอม อำเภอเมืองพัทลุง และอำเภอควนขนุนมีพื้นที่นาข้าวได้เปลี่ยนสภาพเป็นพื้นที่อยู่อาศัย ประมาณ 3,766.45 ไร่, 1,783.75 ไร่ และ 1,093.40 ไร่ตามลำดับ

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงพื้นที่นั้นมาจากชาวนาส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยมีที่ดินทำกินน้อย ภัยธรรมชาติ และปัจจัยด้านราคาของผลผลิตสูง โดยเฉพาะพืชเศรษฐกิจ ที่เป็นสิ่งจูงใจให้เกษตรกรหันไปปลูกยางพาราแทนข้าว ประกอบกับสินค้าอุปโภคบริโภคประเภทต่าง ๆ รวมทั้งค่าครองชีพโดยรวมได้เพิ่มสูงขึ้นเป็นลำดับ ทำให้ชาวนาไม่สามารถดำรงชีพด้วยการทำนาได้เหมือนดังแต่ก่อนจึงทำให้ชาวนาได้ละทิ้งอาชีพการทำนาและหันไปยึดอาชีพอื่น ๆ ที่มีรายได้สูงกว่า (สำนักงานจังหวัดพัทลุง, 2550)

เช่นเดียวกับพื้นที่ตำบลชัยบุรีที่ชาวนาส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยมีที่ดินทำกินน้อย เมื่ออย่างพาราราคาสูงจึงทำให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนพื้นที่ทำนามาปลูกยางพารา ไม่เว้นแม้ในที่ลุ่ม ทำให้พื้นที่ทำนาดลดลงกว่า 45 % จากเดิมที่มีพื้นที่ทำนาประมาณ 28,050 ไร่ ได้ลดเหลือเพียง 15,758 ไร่ (สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองพัทลุง, 2551) ซึ่งสิ่งต่างๆที่กล่าวมานั้นล้วนเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาการละทิ้งอาชีพการทำนาทั้งสิ้น แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีเกษตรกรในพื้นที่ตำบลชัยบุรี จำนวนหนึ่ง ที่ยังยึดอาชีพการทำนาเพราะเป็นอาชีพที่ทำมาแต่ดั้งเดิม ถึงแม้ว่าในปัจจุบันการทำนาจะเป็นอาชีพที่มีความเสี่ยงสูง ในเรื่องของฝนแล้งหรือน้ำท่วม ตลอดจนโรคและแมลงที่ระบาดในนาข้าว แต่ถ้าเกษตรกรเหล่านี้ประสบกับปัญหาด้านต่างๆ มากขึ้นอาจจะทำให้เปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นได้ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มปัญหาการละทิ้งอาชีพการทำนาให้มากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลให้ปริมาณผลผลิตข้าวลดลงและมีความเสี่ยงที่จะต้องสั่งซื้อข้าวจากภูมิภาคอื่นเข้ามาบริโภคแทน

ดังนั้นการศึกษาความพึงพอใจของเกษตรกรในการประกอบอาชีพทำนาในตำบลชัยบุรี อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง จะทำให้ทราบได้ว่าเกษตรกรที่ประกอบอาชีพทำนาเหล่านี้มีสิ่งใดบ้างที่ทำให้เกิดความพึงพอใจและไม่พึงพอใจในการประกอบอาชีพทำนา เพื่อจะได้เป็นแนวทางการส่งเสริมให้เกษตรกรเหล่านี้มีความพึงพอใจในการประกอบอาชีพทำนามากยิ่งขึ้น อันจะช่วยป้องกันการขาดแคลนผลผลิตข้าวในภูมิภาค ตลอดจนบรรเทาปัญหาการละทิ้งอาชีพการทำนาของเกษตรกรในจังหวัดพัทลุงให้ลดน้อยลงไปด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรที่ประกอบอาชีพทำนาในตำบลชัยบุรี อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับความพึงพอใจของเกษตรกรในการประกอบอาชีพทำนา
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการประกอบอาชีพทำนา

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงความพึงพอใจ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการประกอบอาชีพทำนาในตำบลชัยบุรี อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เพื่อใช้เป็นแนวทางให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลเหล่านี้ไปประกอบการวางแผนในการส่งเสริมให้เกษตรกรมีความพึงพอใจและประกอบอาชีพการทำนาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.4 สมมติฐานในการวิจัย

มีปัจจัยบางประการด้านลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของเกษตรกรในการประกอบอาชีพทำนาในตำบลชัยบุรี อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ทำการศึกษาเฉพาะเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพทำนาในพื้นที่หมู่ 1,3,4,8,9,13 ตำบลชัยบุรี อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการศึกษาถึงความพึงพอใจของเกษตรกรในการประกอบอาชีพทำนา โดยมีการกำหนดตัวแปรอิสระ คือ ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำนา รายได้จากการจำหน่ายข้าว พื้นที่ทำนา สภาพการถือครองที่ดิน จำนวนแรงงานในครัวเรือน การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร การศึกษาดูงาน/เข้ารับการฝึกอบรมวิชาการด้านการปลูกข้าว การได้รับข่าวสารการเกษตร และแหล่งน้ำที่ใช้ในการทำนา ซึ่งปัจจัยเหล่านี้คาดว่าจะมีความสัมพันธ์กับระดับความพึงพอใจของเกษตรกรในการประกอบอาชีพทำนา ซึ่งเป็นตัวแปรตาม โดยสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ได้ดังนี้

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)

ตัวแปรตาม (Dependent Variable)

1. ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล

- เพศ
- อายุ
- ระดับการศึกษา
- ประสบการณ์ในการทำงาน

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม

- รายได้จากการจำหน่ายข้าว
- พื้นที่ทำนา
- สภาพการถือครองที่ดิน
- จำนวนแรงงานในครัวเรือน
- การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร
- การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม

การเกษตร

- การศึกษาดูงาน/เข้ารับการฝึกอบรม
- วิชาการด้านการปลูกข้าว
- การได้รับข่าวสารการเกษตร
- แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำงาน

ระดับความพึงพอใจของเกษตรกร
ในการประกอบอาชีพทำนา

1.7 นิยามศัพท์

เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรผู้ประกอบอาชีพทำนาในพื้นที่หมู่ 1,3,4,8,9,13 ตำบลชัยบุรี อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

พื้นที่ทำนา หมายถึง จำนวนพื้นที่ ที่เกษตรกรทำการปลูกข้าว

สภาพการถือครองที่ดิน หมายถึง จำนวนที่ดินทั้งหมดที่เกษตรกรใช้เพื่อทำการปลูกข้าว ทั้งที่เป็นของตนเอง และเช่าผู้อื่น

การได้รับข่าวสารการเกษตร หมายถึง แหล่งข่าวสารทางด้านการเกษตรที่เกษตรกรได้รับ จากวิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต หนังสือพิมพ์ นิตยสารเกษตร และการเผยแพร่ข่าวสารของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

ความพึงพอใจในการประกอบอาชีพทำนา หมายถึง ความรู้สึกชอบ ความรู้สึกพอใจหรือ มีความสุขในการทำนาเมื่อได้รับผลสำเร็จตามความต้องการ